

БААЛОО КРИТЕРИЙИ (калыстар тобу үчүн)

Кыргыз тили жана адабияты боюнча республикалык олимпиаданын
тапшырмалары (орус класстары үчүн)

Кыргыз тили

Аткаруу мөөнөтү: 120 мүнөт

1-тапшырма. Текстти окуп чыккыла, суроолордун туура жоопторун тапкыла.

Гүлазык

Гүлазык – кубаты мол, узакка сакталган, ичкенге жарым-жартылай даяр кылып жасалган азык. Таразалай келгенде, байыркы башаттын акылынан жаралган, эчен кылымдык мол тажрыйбанын табият менен шайкештигинин, ар нерсенин кадыр-баасын, сын-сыпатын терең билгендиктин түшүмү.

Жоокерчилик заманда жортуулга чыккан, жүрүшкө аттанган эрендердин жан баштыгында гүлазыктын бир нече түрү камдалган. Керек жерде жан казандагы кайнап жаткан сууга салып жиберип, курсагын тойгузуп, кубатын толтуруп, дымагын тирилтип, аны даярдаган энесине же эже-карындашына, асыл жарына батасын берген.

Гүлазыктын дан азыктарынан, сүт азыктарынан жана эт азыктарынан даярдалган түрлөрү бар. Дан азыктарына талкан, кошкон май, куурулган буудайды кошсо болот. Сүт азыктарынан курут, кайнатылган курут, кургак кымыз өңдүү гүлазыктарды камдашкан. Эт азыктарын, негизинен, көбө турган, көбөйө турган жылкынын же кийиктин этинен даярдашкан. Анткени алардын көбөйө турган касиетин жана гүлазыктын кубаттуулугун эске алышкандыгын салттуу билим алып жүрүшкөндөр аныкташкан. Сүт азыктары менен дан азыктарынан жасалган гүлазыктардын жасоо ыкмалары азыр-көптүр түшүнүктүү болгондуктан, эт азыктарынан даярдалган гүлазык тууралуу кененирээк токтололу.

Жылкынын же кийиктин этин бышырып, нымы кеткиче бакандарга иле туруп, анан козу кулак же ат кулактын үстүнө жайып, көлөкөгө көп күн кургатышкан. Арасына сарымсак, согон, тоо пиязды майда туурап кошуп, жалбыз, кийик оту өңдүү чөптөрдүн кургак жалбырактарынын күкүмдөрү татымал иретинде аралаштырылган. Тоборсуп кургап калгандан кийин жаргылчакка тартып, күлмайда талкан кылышкан. Элдик билимде жаргылчакка тартпай, үбөлөп тууралган түрлөрү да бар дешет. Айрымдары буудай талканды аралаштырса, кээ бири талкан аралаштырбай пайдаланышканы тарыхта белгилүү. Даяр гүлазыктар атайын тигилген кездеме баштыктарга салынып, баканга илинип, ар бир үйдө көздөй азык катары аяр узакка сакташкан.

Ой тизгинин жыйып, гүлазыкка карата жалпылап пикир тизмектеп айтсак, байыркы ата-бабадан калган гүлазыктын бардык түрү азыркынын жарым даяр азыктарынан алда канча кубаттуу, алда канча пайдалуу. Албетте, бул – таза дан, табигый азыктардан даярдалгандыгынын натыйжасы.

Жоокерчилик заманда ылдам жүргөнгө, ар дайым, ар кандай кырдаалга шайма-шай болгонго басым жасалган. Азыр деле заман агымы менен алпурушуп, таңда туруп шашып жумушка аттанабыз, кечкисин батыраак тамак даярдаганга ашыгабыз. Мындай жагдайда, балким, салттуу гүлазыктардын түрлөрүн күнүмдүк тамак-аштын катарына киргизсек, пайдалуу жана кошулмалары жок таза азык катары учурга шай, убакытка туура келмек деген ой келет...

(Шаакан Токтогул)

1. *Гүлазык кандай шарттан улам келип чыккан?*
 - (А) Гүлазык даярдалуучу азыктар көп болгондуктан
 - (Б) Ат үстүндө алып жүрүүгө жеңил болгондуктан
 - (В) Ата-бабадан калган салттуу тамак болгондуктан
 - (Г) Ар кандай кырдаалда керектүү азык болгондуктан**

2. *Гүлазыктын түрлөргө бөлүнүшү эмнеге байланыштуу болгон?*
 - (А) Жүрүшкө чыккан эрендердин көптүгүнө
 - (Б) Колдо болгон дандын жана эттин көлөмүнө
 - (В) Ар кандай азыктардан жасоо мүмкүнчүлүгүнө**
 - (Г) Эт азыктарынан даярдоо татаал болгондугуна

3. *Текст боюнча гүлазыкты даярдоонун жолун иретке келтиргиле.*
 - (А) Кургатылган чөптөрдүн татымалдарын кошушкан
 - (Б) Тоборсуган этти жаргылчакка тартышкан
 - (В) Этти бышырып көлөкөгө көпкө кургатышкан
 - (Г) Талкан аралаштырып узакка сакташкан

1	2	3	4
В	А	Б	Г

4. *Тексттеги «ой тизгинин жыйуу» деген эмнени билдирет?*
 - (А) Корутундулоо**
 - (Б) Чечмелөө
 - (В) Түшүндүрүү
 - (Г) Тастыктоо

5. *Акыркы абзацтагы автордун негизги ою –*
 - (А) өткөн учур менен азыркы заманды салыштыруу жөнүндө
 - (Б) гүлазыктын түрлөрүн жайылтууну колго алуу жөнүндө
 - (В) азыркы учурда таза азыктардын аздыгын көрсөтүү жөнүндө
 - (Г) азыркы замандын шартына ылайык айкалыштыруу жөнүндө**

БААЛОО: Бардыгы 5 упай.

1 – Г; 2 – В; 3 – (в, а, б, г); 4 – А; 5 – Г.

2-тапшырма. Берилген сүйлөмдөрдү маанисине карата иретке келтирип, «Жийде жыты» деген темада чакан текст түзгүлө. Сүйлөмдөрдүн туура иретин таап, таблицаны толтургула.

- 1) Бир убакта мурунга башкача бир жыт келди.
- 2) Кангыдай эмесмин, жытка кумар болдум, маашырландым, ыракатка бөлөнгөндөй болдум.
- 3) Ошол жийде жытанып жатыптыр.

- 4) Күндөлүк түйшүктүн өйдө-ылдыйын ойлоп, көчө менен илкий басып бараттым.
- 5) Бир азга кадамым шилтенбей дендароо болуп туруп калдым.
- 6) Жакындадым, мурдумдун таноолорун дердендетип, кайра-кайра жыттадым.
- 7) Жыт, укмуш жыт.
- 8) Маанайым пас, жаркылдап жанып кеткидей деле себеп жок эле.
- 9) Ошондо мен көп дарактардын ичинен бозоргон жийдени, анын бариктеринин арасынан жылдыздай жыбыраган майда сары гүлдөрдү көрдүм.

БААЛОО: Бардыгы 3 упай.

Эгерде окуучу сүйлөмдөрдү туура иретке келтирүү менен мазмундуу текст түзө билсе – толук 3 упай. Сүйлөмдөрдүн орду так эмес болуп, мазмуну сакталса – 2 упай. Тексттин мазмунуна көңүл бурулбай, сүйлөмдөрдүн ирети жарым-жартылай, чала иштелсе – 1 упай. Эгерде сүйлөмдөр башаламан жайгашып, мааниси ачылбаса, 0 упай берилет.

Жийде жыты

1.Күндөлүк түйшүктүн өйдө-ылдыйын ойлоп, көчө менен илкий басып бараттым. 2. Маанайым пас, жаркылдап жанып кеткидей деле себеп жок эле. 3. Бир убакта мурунга башкача бир жыт келди. 4. Бир азга кадамым шилтенбей дендароо болуп туруп калдым. 5. Жыт, укмуш жыт. 6. Ошондо мен көп дарактардын ичинен бозоргон жийдени, анын бариктеринин арасынан жылдыздай жыбыраган майда сары гүлдөрдү көрдүм. 7. Ошол жийде жыттанып жатыптыр. 8.Жакындадым, мурдумдун таноолорун дердендетип, кайра-кайра жыттадым. 9. Кангыдай эмесмин, жытка кумар болдум, маашырландым, ыракатка бөлөнгөндөй болдум.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
4	8	1	5	7	9	3	6	2

3-тапшырма. Сүйлөмдөргө карата берилген варианттардын ичинен мааниси жагынан башкаларынан көбүрөөк туура келгенин таап, сүйлөмдөрдү толуктагыла.

1) Акыркы учурларда _____ саны күн сайын көбөйүп, _____ болгон муктаждык өсүүдө.

(А) адамдардын / сууга

(Б) университеттердин / аудиторияга

(В) базарлардын / сатуучуга

(Г) шаарлардын / мекемеге

2) Мен он жыл үзүрлүү эмгектенгенден кийин гана маянам жогорулады. Демек, жакшы жана _____ мөөнөт иштөөнүн ийгилиги болору _____.

(А) узак / шектүү

(Б) кыска / анык

(В) узак / шексиз

(Г) кыска / белгилүү

БААЛОО: Бардыгы 2 упай.

Эгерде жооп туура болсо, 1ден упай берилет.

1) Акыркы учурларда адамдардын саны күн сайын көбөйүп, сууга болгон муктаждык өсүүдө.

2) Мен он жыл үзүрлүү эмгектенгенден кийин гана маянам жогорулады. Демек, жакшы жана узак мөөнөт иштөөнүн ийгилиги болору шексиз.

4-тапшырма. Төмөндөгү сүйлөмдөрдүн тутумундагы белгиленген сөздөрдүн синонимдерин жана антонимдерин тапкыла.

Ата Журтубуз эң назик сөздөр менен ар убак даңазалоого татыктуу. Ар бир элдин жугумдуу насаат сөзү, каада-салты, эмгеги, эрдиги, тарыхы болот эмеспи. Кыргызстандын эң баалуу мурасы – бабалардан калган касиеттүү Ала-Тоо жергеси.

БААЛОО: Бардыгы 2 упай.

Эгерде окуучу берилген сөздөрдүн синонимдик жана антонимдик маанисине жок дегенде бирден туура жооп тапса – 0,5 упайдан берилет.

Сөздөр	Мааниси	Мисалы
Ар убак	синоними	дайыма, ар качан, такай, ар дайым
Касиеттүү	синоними	ыйык, өзгөчө, жышаандуу, бөтөнчө
Назик	антоними	одоно, одуракай, серт, орой
Насаат сөз	антоними	какшык сөз, жеме сөз, кычык сөз

5-тапшырма. Төмөндөгү фразеологизмдердин жана макалдардын маанилеш эквиваленттерин тапкыла.

БААЛОО: Бардыгы 4 упай.

Эгерде окуучу берилген тапшырмага төмөндөгү көрсөтүлгөн варианттардын ичинен бирөөнү же туура жооп боло ала турган башка жоопту тапса, 1ден упай берилет.

1) Жүрөгү түшүү – жаны чыгуу; жүрөгү оозуна тыгылуу; жүрөгү таманына түшүү ж.б.

2) Кубанычы койнуна батпоо – төбөсү көккө жетүү; маңдайы жарыла сүйүнүү; чечкейи чеч болуу ж.б.

3) Аккан арыктан суу агат – алма сабагынан алыс түшпөйт; энесин көрүп кызын ал, эшигин көрүп төрүнө өт; ата көргөн ок жонот, эне көргөн тон бычат ж.б.

4) Карга баласын «аппагым» дейт – *кирпи баласын «жумшагым» дейт; ар кимдики өзүнө, ай көрүнөт көзүн; ар кимге өз жаны кымбат ж.б.*

6-тапшырма. Төмөндөгү омоним сөздөрдүн үчтөн кем эмес маанилерин жазгыла

БААЛОО: Бардыгы 3 упай.

Эгерде окуучу 1 же 2 жообун тапса – 0,5 упай, ал эми 3 же андан көп туура жооп тапса, 1 упай берилет.

- 1) Көк – асман, түс, кежир, чөп
- 2) Жак – жактыруу, от жагуу, оң-сол жак, жак мүчө
- 3) Бак – дарак, бакыт, кут, багуу, идиш

7-тапшырма. Тең байланыштагы жана багыныңкы байланыштагы татаал сүйлөмдөргө бирден мисал келтиргиле.

БААЛОО: Бардыгы 2 упай.

Эгерде тапшырмада көрсөтүлгөн талап туура аткарылса, ар бир мисалга 1ден упай берилет.

Мисалы:

- 1) Күн жылыды, кар эриди, кайрадан тиричилик иши башталды (тең байл. т. с.).
- 2) Бактылуу болом десең, башкаларга көз артпа (багыныңкы байл. т. с.).

8-тапшырма. 1. «Тилек» деген зат атооч сөзгө экинчи жактын таандык мүчөсүн улап, сылык формада жөндөмөлөр боюнча жөндөгүлө.

2. «Бул» шилтеме ат атоочун жөндөмөлөр боюнча жөндөгүлө.

БААЛОО: Бардыгы 4 упай.

Эгерде жөндөмөлөр боюнча берилген эки тапшырманын ар бири так аткарылса, 2ден упай берилет. Тескерисинче, кетирилген ар бир ката үчүн 0,5 упай кемийт.

Жөндөмөлөр	«Тилек» зат атоочу	Жөндөмөлөр	«Бул» шилтеме ат атоочу
Атооч	Тилегиңиз	Атооч	Бул
Илик	Тилегиңиздин	Илик	Мунун
Барыш	Тилегиңизге	Барыш	Буга
Табыш	Тилегиңизди	Табыш	Муну
Жатыш	Тилегиңизде	Жатыш	Мында
Чыгыш	Тилегиңизден	Чыгыш	Мындан

9-тапшырма. *Этиштин арсар келер чагына, айкын өткөн чагына жана адат өткөн чагына бирден мисал келтиргиле.*

БААЛОО: Бардыгы 3 упай.

Эгерде сүйлөмдөрдөгү этиштин чактары туура аткарылса, 1ден упай берилет.

Мисалы:

- 1) Убакыт өтсө, сиз да чындыкты айтарсыз (арсар келер чак).
- 2) Мен башымдан өткөн окуянын бардыгын баяндап жаздым (айкын өткөн чак).
- 3) Айтылган ар бир иш өз убагында аткарылчу (адат өткөн чак).

10-тапшырма. *Берилген сүйлөмгө тиешелүү тыныш белгилерин койгула. Эскертүү: Баш тамга жана кичине тамгаларды өзгөртпөгүлө!*

БААЛОО: Бардыгы 4 упай.

Ар бир тыныш белги 0,5 упай менен бааланат.

Ар бир туура коюлган тыныш белгиге 0,5 упай берилет. 8 тыныш белги (чекитти эсептебегенде) $\times 0,5$ упай = 4 упай.

Эскертүү: 1) *Башка тыныш белгилеринен айырмаланып, тырмакча эки компоненттен турат: ачкан (“) жана жапкан (”). Бул экөө биригип бир тыныш белгиси катары каралат да, тырмакча туура ачылып, туура жабылганда гана 0,5 упай берилет. Ошондо сүйлөмдө тырмакча бир жолу ачылып, бир жолу жабылышы керек.*

2) *Ар бир ТУУРА ЭМЕС коюлган тыныш белги үчүн 0,5 упай КЕМИТИЛЕТ!!!*

Сүйүнбек: “Мен ойлогондой болбой калды, – деди да, – калганын эмкиде сүйлөшөлү”, – деп айтты.

11-тапшырма. *Төмөндөгү берилген сөздөрдүн жазылышына көңүл буруп, туура варианттарын жазгыла.*

БААЛОО: Бардыгы 4 упай.

Ар бир туура жооп үчүн 0,5 упай берилет.

№	Берилиши	Туурасы
1	АКШында	АКШда
2	ак кула	Аккула
3	чоң сары ой	Чоң-Сары-Ой
4	ыраакы чыгыш	Ыраакы Чыгыш
5	ош эркечтам кашкар темир жолу	Ош – Эркечтам – Кашкар темир жолу
6	көз карандысыз мамлекеттердин шериктештиги	Көз карандысыз Мамлекеттердин Шериктештиги
7	билим берүү жана илим министрлиги	Билим берүү жана илим министрлиги
8	жаныш байыш эпосу	«Жаныш – Байыш» эпосу

12-тапшырма. Берилген сөз айкаштарын тиешелүү орунга ырааты менен жайгаштырып, татаал сүйлөм түзгүлө.

1. талаанын табиятын 2. кулак түрүп 3. мемиреген түнкү 4. жан дүйнөмө 5. түн жамынган 6. сиңирип отурдум 7. талаа сырына чөмүлдүм 8. дилимди ачып коюп 9. булак башына отуруп

БААЛОО: Бардыгы 4 упай.

Эгерде окуучу сүйлөм түзүлүшүн туура жооптогудай кылып так аткара билсе, толук 4 упай берилет. Мазмуну бузулбай, бирок сүйлөм орду алмаштырылып берилсе – 3 упай; берилген сөз айкаштар чаржайыт колдонулуп, мааниси жеткиликтүү болбосо – 2 упай; тапшырма жарым-жартылай аткарылып, мазмуну ачылбаса – 1 упай; ал эми мааниси да, сүйлөмдөрдүн орду да так аткарылбаса 0 упай менен бааланат.

Булак башына отуруп, түн жамынган талаа сырына чөмүлдүм, кулак түрүп, дилимди ачып коюп, мемиреген түнкү талаанын табиятын жан дүйнөмө сиңирип отурдум.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
9	5	7	2	8	3	1	4	6

Упайлардын жалпы көрсөткүчү:

1-тапшырма – 5 упай
2-тапшырма – 3 упай
3-тапшырма – 2 упай
4-тапшырма – 2 упай
5-тапшырма – 4 упай
6-тапшырма – 3 упай
7-тапшырма – 2 упай
8-тапшырма – 4 упай
9-тапшырма – 3 упай
10-тапшырма – 4 упай
11-тапшырма – 4 упай
12-тапшырма – 4 упай

БАРДЫГЫ: 40 упай

Кыргыз адабияты

Ачкычтар жана упайлар

Тапшырманы аткаруу убактысы: 120 мүнөт

Упайлардын саны: 30

Тапшырма

Кыргыз элинин белгилүү жазуучусу Аман Саспаевдин «Кайнене» аттуу аңгемесинен алынган үзүндүнү кунт коюп окуп чыккыла.

Тексттеги төмөнкү деталдарга көңүл бургула, анткени алар чыгарманы жакшылап түшүнүүгө көмөк берет:

- Чыгарма кандай таасирлерди жаратты?
 - Чыгармадагы кайнененин келинге жасаган мамилеси тууралуу эмнелерди ойлондуң?
 - Автор эмне үчүн аңгеменин темасын «Кайнене» деп атаган?
 - Үй-бүлөдөгү улгайган адам менен жаштардын ортосундагы мамилени кантип мүнөздөп жазса болот? Өзүндүн пикиринди текстке таянуу менен баяндап бер.
 - Бул үй-бүлө тууралуу эмнелерди айтууга болот?
 - Элдик салтка кандай сыпаттама бере аласың? Анын жакшы жана жаман жактарын айрып таануу зарылбы?
 - Карыя менен баланын, келиндин ортосундагы мамиле кандай?
 - Чыгарма менен таанышып чыккандан кийин кандай таасирлер, ойлор жаралды? Балким, жеке, турмуштук таасирлер эске түшөр?
- Мына ушул сунушталган суроолорго таянуу менен чыгарма тууралуу пикир жаз.

Биздин элдин салты боюнча, жаш келин түшкөндөн кайнене белгилүү убакытка чейин, кээде, бир-эки балалуу болгуча кармайт. Ушул убакыт ичинде үй ичинин иштери жөнүндө бардык жагынан сабак берет. Эгер энеси кызына үй оокатын начар үйрөткөн болсо, кайнененин колунан толукталат.

Саамыйдын ата-энеси уул-келинин оозгу үйдү көшөгөлөп, жатар үй кылып берди. Бирок жаш келиндин эркинээрэк жүрүшүнө мүмкүндүк беришкен жок.

– Канча кылган менен, илгерки кишилер эмеспизби, – деди кайненеси, – жаш келиндин сыпаараак болгону жакшы.

Закеш Саамыйды сүйө билгендиктен кайнененин каада сактаганын оор көргөн жок. Элден эрте туруп уй саады, самоор койду. Элден кеч жатып эшиктерди бекитип, жарыкты өчүрдү. Сакалдуулардын көзүнчө шарактап күлбөдү, катуу үн чыгарып жаткан сөздөргө да аралаша кетпеди. Ийменип, жол бошотуп, шыбырап сүйлөп, бардык оокатын бүтүрө берди.

Келининин ыйбалуу, ишкер экенин билип, Саамыйдын энеси башкалар алдында боюн көтөрүүчү болду. Теңтуш карыларга мактанып, келинин андан бетер ийиктей ийрилтүүнү ойлонду. Бирок жаш келиндин өзүнчө турмушка деген көз карашы, өзүнчө

таламы бардыр деп ойлогон жок. Ойлосо да, аны билмексенге салды. Өзү да өз кезинде келин болгон да. «Баланы жашынан, келинди башынан!» деген макал бар. Кийинчерээк, биз мындай карый түшкөндө, күнүбүз эмне болот. Азыртан тастандатып, эркетип жиберсек, кийин көргүлүктү ошондо көрөбүз. Саамыйды ээрчитип алып, кээ бир келиндер өңдөнүп кете берсе, биздин колдон эмне келет. Башынан сөз ашырбай бирдеме десе эле беттен алып турган тажаал келиндер – башынан башкарылбаган келиндер деп ойлончу кемпир.

Ал эми Закеш жагынан айта турган болсок, ал турмушка чыга электе кээ бир келиндер эски салтка канчалык баш ийип жүрсө да, кандайдыр ишти оңой бүтүрүп жүргөнүгөн. Нары ошол жасалма кыймылы өзүнө жарашып турган. Бирок анын чындык эмес экенин Закеш өз башына келгенде толук түшүндү. Эмне үчүндүр, өзү ар качан кылмышкер өңдөнүп, ал түгүл, санда жок киши өңдөнүп бук боло баштаганын сизди...

Келин эстүү болсо, бул кайната, кайнене, үйдүн ырысы. Андай келинди башкаруу үчүн аны башкарган киши андан да акылдуу, эстүү болуш керек да! Салт-санаага, эски каадага камалай берүү, ысылуу-сууктуу сөз угузуп, ичинен кемирүү – бул ар кандай эстүү кишини да жолдон азгырат. Турмуштун мындай жөнөкөй сырларына азыр Саамый эмес, балдар да түшүнөт. Саамый азыр жаш бала эмес. Мындан мурда эле энесинин каада сактаганынан аздап чочулаган болучу...

(Аман Саспаевдин «Кайнене» аңгемесинен алынган үзүндү)

**Окутуу тили орусча болгон мектептердин окуучулары
үчүн кыргыз тилинде дилбаян-пикир жазуу боюнча олимпиада тапшырмасын
баалоо критерийлери**

Максималдуу упай – 30.

Конкурсанттар окулган чыгармага карата дилбаян-пикир жаратуу боюнча төмөнкүдөй жөндөмдүүлүктөрдү көрсөтүшөт:

1. Сунуш кылынган текстти окуунун негизинде **Эң АЗ 150 сөздөн турган ырааттуу текст** түзүшөт (болжол менен түрдүү типтеги **15-20 сүйлөм**).
2. Чыгармада чагылдырылган көйгөйлөрдү түшүнүүнүн **тереңдигин** жана **өз алдынчалыгын** көрсөтөт.
3. Конкурсант тарабынан жаратылган текст **мазмуну** жана **түзүлүшү** жагынан тексттин «ой жүгүртүү» тибине **туура келет**.
4. Конкурсанттар окулган тексттерди колдонуп, **өз ойлорун** жана **айткандарын жүйөлөп берет**.

Дилбаян-пикир жазуу үчүн окуучулар сунуш кылынган суроолорго түз жооп берүүгө милдеттүү эмес; булардын максаты тексттин көйгөйлөрү менен поэтикасынын негизги өзгөчөлүктөрүнө көңүл бурдуруу болуп гана саналат. Эгер конкурсант өзүнүн талдоо жолун тандаган болсо, анын буга акысы бар болчу. Андыктан ишти кароодо көмөкчү суроолорго жооп берилгенби же берилген эмеспи деп баалабастан, ишти жалпысынан баалоо керек.

Эскертүү: Эгер

дилбаян-пикир эч кандай комментарийсиз, толугу менен кайра көчүрүлгөн же кайра айтып берилген текст болсо;

же 150дөн аз сөздөн турса;

же сунуш кылынган тексттерге таянбастан жазылган болсо;

же көркөм текст жөн гана кайра айтылып берилсе, же болгону сөздөрүнүн же сүйлөмдөрүнүн ордулары гана алмаштырылган болсо,

анда ал бардык критерийлер боюнча нөл упай менен бааланат.

Пункт № / Критерийлер	Көрсөткүчтөр (индикаторлор)	Упай
1. Дилбаян-пикирдин мазмуну	Конкурсант <ul style="list-style-type: none">• чыгармада козголгон негизги көйгөйлөрдү (эң аз 2) белгилейт (3 упай);• чыгармадагы көйгөйдү (теманы) ачып берүүнүн өзгөчөлүгүн түшүндүрүп берет (3 упай).	6 упай
2. Көркөм чыгарманы талдоо негиздерин билүү	Конкурсант <ul style="list-style-type: none">• көркөм кептин өзгөчөлүктөрүн белгилеп берет (2 упай);• чыгармаларда колдонулган негизги сүрөттөө-туюндуруу каражаттарын (1-2) атап берет (2 упай);• алардын чыгармадагы ролун ачып берет (2 упай);	10 упай

	<ul style="list-style-type: none"> • автордун каармандар менен окуяларга карата мамилесин белгилеп берет (2 упай); • өз оюн жана сезимдерин билдирет (окурмандын реакциясы, баалоо) (2 упай). 	
3.Катышуучунун ишинин композициялык ырааттуулугу, тили жана стили	<p>Конкурсант</p> <ul style="list-style-type: none"> • баяндоо учурунда ырааттуулукту сактайт (киришүү, негизги бөлүк, жыйынтык, абзацтарды түзүү, ойдон ойго өтүү) (2 упай); • текстти кептин ой жүгүртүү түрүнө ылайык түзөт (тезис – далилдер – мисалдар) (2 упай); • жүйөлөр чыгарманын мазмунунун түшүндүрмөсүнө шайкеш келет (2 упай); • өз ой-пикирлерине жүйө-мисалдарды келтирет, ой жүгүртүүнү куруу үчүн адабий материалды колдонот (цитаталар, тексттеги кырдаалдардан сөз кылуу) (2 упай); • сөздөрдү туура колдонот жана кептин эмоционалдуулугун, көркөмдүгүн көрсөтөт (2 упай). 	10 упай
4.Кептин практикалык сабаттуулугу жана тактыгы	<p>Конкурсант</p> <ul style="list-style-type: none"> • жалпы тил жана кеп сабаттуулугун көрсөтөт (кептик жана грамматикалык каталардын жоктугу). <p>1-эскертүү: каталардын баарын эсептеген мектептин көнүмүш сабаттуулук критерийлери боюнча ишти толук текшерүү күтүлбөйт.</p> <p>2-эскертүү: иште тил, грамматика, ошондой эле орфография жана тыныш белгилери жагынан өзүнө көңүл бурдурган жана окуудан алаксыткан, тексттин окулушун жана түшүнүлүүсүн татаалдаштырган каталар болсо (тексттин 3-5 сүйлөмүндө орточо эсеп менен 3төн көп ката болсо), бул критерий боюнча иш нөл упай менен бааланат.</p>	4 упай
	Бардыгы	30 упай

А.Саспаевдин «Кайнене» аттуу чыгармасына пикир жазуу боюнча тапшырманын ачкычы

Чыгармада чагылдырылган тема жана козголгон көйгөй	Автордун позициясы
1. Улуу жана кичүү муун көйгөйү	Улгайган адам элдик салтка таянып үй-бүлө мүчөлөрүн бекем «тартипте» кармоону туура көрүүсү; ал «эрежени» кичүү муундун кабыл алуусу
2. Элдик салттын жакшы жана жаман жактары	«Улууга урмат, кичүүгө ызат»
3. Үй-бүлө мүчөлөрүнүн өз ара мамилеси – адам бактысынын ачкычы	Үй-бүлөдөгү келиндин орду, келин менен кайнененин ортосундагы карым-катыш, өз ара түшүнүшүү же түшүнүшпөө маселеси
4. Инсандын жеке эркиндиги	Келиндин (же башка үй-бүлө мүчөлөрүнүн) турмушка болгон өз көз карашы, табити, тандоосу боло тургандыгын эстен чыгарбоо зарыл. Үй-бүлө мүчөлөрүнүн жоопкерчилиги, милдети жана эркиндиги.
Чыгарманын сюжеттик-композициялык өнүгүшүндөгү урунттуу учурлар, таяныч сөз каражаттары	Туюндуруучу функциясы
«Кайнене белгилүү убакытка чейин, кээде бир-эки балалуу болгуча кармайт»	Каармандын, кайнененин образын ачуу
«Келинин андан бетер ийиктей ийрилтүүнү ойлонду»	Кайнене менен келиндин ортосундагы мамиле; кайнененин катаалдыгы, келинге жасаган мамилесиси
«Баланы жашынан, келинди башынан!»	Кайнененин турмуштук принциптери
«Ичинен кемирүү»	Кайнененин келинге карата мамилеси; келиндин ички абалы
«Санда жок киши өңдөнүп бук боло баштаганын сезди»	Закештин ички абалы чагылдырылган
Көркөм сөз каражаттары	Чыгарманын идеялык-тематикалык өзгөчөлүгүн, образдарды ачып берүүдөгү ролу
Эпитет «жаш келин» «тажаал келиндер» «ыйбалуу, ишкер келини»	Каармандын-келиндин портретин сүрөттөө үчүн колдонулду
Синекдоха «Сакалдуулардын»	Ата-эне, улуулардын статусу же аларга урматтоо менен айтылган сөз, бир жагы алардын жаш курагы белгиленип көрсөтүлүп жатат
Антитеза «ысылуу-сууктуу сөз»	Каармандардын карым-катышындагы өйдө-төмөндүк, тегиз эместик орун алган